כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת וישלח ■ י"ג כסלו ה'תש"פ ■ 11.12.2019 ■ גליון מס' 561

לגיטימיות ציבורית לנישואי תערובת - סכנת שואה שניה

/ הרב יוסף גערליצקי, רב מרכז תל אביב ויו"ר 'דורות'

מזה מספר שנים שאנו בארגון "דורות", המתריע מפני הכיוון המסוכן(!) של מערכת החינוך הישראלית, מנהלים תכתובת ענפה עם אישי-ציבור והוגי דעות בארץ, הטוענים כלפינו שוב ושוב "עם כל הליקויים - מדינת ישראל היא הפתרון הטוב ביותר לסכנת ההתבוללות, הרוצה להיאבק בסכנה זו עליו לעודד את העלייה ארצה".

הויכוח התיאורטי על טענות אלו יכול להימשך זמן רב, אך נראה שאין בו כל צורך. המציאות מכה בפנינו, בעוצמה כה רבה, שגם הביטחון העצמי הישראלי המוכר והנפוח מתחיל להיסדק ולהישבר לרסיסים.

שוב ושוב מתפרסמים בעיתונות הישראל מאמרי הגות ודעה המהללים את נישואי התערובת ותוקפים את עצם הדיבור ה"פרימיטיבי" על ייחודו של עם ישראל; האקדמיה הישראלית מלאה בהרצאות של "פרופסורים" הזויים המכריזים שכל המושג "עם יהודי" הוא "המצאה מהמאה ה-12"; ורשויות החוק והמשפט מקצינות יותר ויותר את עמדותיהן עד שנראה שהאמונה והאמירה בברכת העליה לתורה ש"בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתנו" תהיה בקרוב עבירה על החוק.

הנה רק כמה דוגמאות מהימים האחרונים: כותרת של מאמר בהארץ שזכה לשיתופים רבים ברשת החברתית כ"נושא הבשורה" ממש, **"ההתבוללות היא לא רק לגיטימית - היא מעוררת תקוה"**. תאגיד השידור הציבורי הממומן על-ידי משלם המיסים מפרסם פרק נוסף בסדרה המשבחת את "גבורתם" של "הזוגות המעורבים שלא נכנעו לדעות קדומות"; כתב אישום שכתב פרקליט מדינת ישראל, שי ניצן, בו נקבע מפורשות ש"הבעת דעה בציבור שעל יהודים להתחתן רק עם יהודים **היא גזענות"!**

שמעתם?! תקשיבו שוב: אותם עקרונות שהחזיקו את עם ישראל כעם היחיד בעולם ששרד למעלה משלושת אלפים שנה, שעבורם יהודים היו מוכנים להיות מגורשים מבתיהם ומארצותיהם, עליהם מסרו את חייהם ואת חיי משפחתם, שבגללם היו מוכנות אימותינו וסבתותינו לסבול עינויים וייסורי מוות - אינם אמונה קדושה, אינם תורת חיים מופלאה הנלמדת בהערצה בכל העולם; מדובר בסך-הכל בתורת גזע עלובה וזדונית, שעליה לעבור מן העולם...

ומי שמכריז זאת איננו יהודי מתבולל מחו"ל; אלו מיטב בוגרי החינוך הישראלי מבתי-הספר הנחשבים ביותר ועד האקדמיה, שאף הצטיינו בבגרות בתורה ובתושב"ע, מכירים היטב את ה"תרבות היהודית" ואף השתלמו במדעי היהדות במגדלי השן של האקדמיה הישראלית...

בימים אלו נערך כינוס השלוחים של חב"ד, המפעל הענק שהקים הרבי מלובביץ', המנהיג היהודי הדגול שראה נכוחה את מצבו של העם היהודי בדורנו על פני הגלובוס כולו. שלוחים אלו נאבקים יומם ולילה על כל נשמה יהודית בכל מקום בעולם, במאבק הירואי כנגד כל הסיכויים, הם עושים חיל בשליחותם ומצליחים, אך מול דבר אחד הם מתקשים להתמודד יותר מכל - מול הריכוז היהודי הגדול בעולם, בתוככי ארץ הקודש, המתכחש למורשתו ובז לה. כפי שפרסמנו בעבר מנתונים רשמיים של מכוני מחקר - ישראליים המתגוררים בחו"ל, הם וילדיהם, נישאים לגויים באחוזים גבוהים הרבה יותר מכלל הציבור היהודי בחו"ל.

תפוצה לכל קהילות ישראל

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

ואני אתנהלה לאטי
בדרכו לארץ ישראל חושש יעקב אבינו משתי סכנות, האחת סכנה קיומית מיידית "פן יבוא עשו והכני אם על בנים", והשניה סכנה...
המשך בעמ' 2

ותצא דינה
אחת הפרשות הסתומות שיש בדברי ימי אבותינו היא פרשת דינה בשכם. כשקוראים את פשטי הפסוקים זה נראה שהנבלה...
המשך בעמ' 3

שו"ת חורף
בשבת קודש בבוקר אחד מבני הבית בדק את סיר החמין, וראה כי רוב המים בתבשיל כבר התאדו...
המשך בעמ' 4

סיפור לשבת
צביעות וחוסר אמת
הרב ארז משה דורון שליט"א הוא מהדמויות הבולטות בחסידות ברסלב והוא מוכר, בין היתר, מספריו ומאמריו הרבים בנושאי חסידות...
המשך בעמ' 7

שביבים
דגשות אשמה של הוריים
הורים רבים לבני נוער מתבגרים, חשים נקיפות מצפון על טעויות חינוכיות שעשו בעבר. והדבר שכיח בעיקר במקרים בהם הילדים נטו...
המשך בעמ' 8

לתת אקמול לתינוק לפני ברית מילה
בפרשתנו פרשת וישלח (ל"ד, ט"ו) כתוב: אַךְ בְּזֹאת נֵאוֹת לָכֶם אִם תִּהְיוּ כָּמֹנוּ לְהִמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר....
המשך בעמ' 11

ייאמר ברורות: אין מקום בעולם שבו נרמסת ברגל גסה המשכיותה של מסורת ישראל כמו שהדבר נעשה במדינת ישראל! **אם יש מקום שבו צריך יותר מכל לעשות 'טיפול שורש' להתחיל לשרש את מכת ההתבוללות העושה שמות בעם ישראל - הוא כאן בישראל!**

גרוננו כבר ניחר מלצעוק, אך לא נפסיק מזעקה גדולה ומרה, זעקתו של ראובן בכור בני יעקב - **"הלוא אמרנו אליכם אל תחטאו בילד ... ועתה דמו הנה נדרש"!** המציאות הזו של טשטוש הייחודיות היהודית במקרה הטוב, ומחיקתה במקרה הרע, איננה מתחילה בכתבות ב"הארץ"; היא מתחילה בגן הילדים הישראלי, בבית-הספר הממלכתי ובתיכונים. המערכת שכבר שבעים שנה פורמת עוד ועוד את הקשר של הילד היהודי לאבותיו, מעוותת את המושג הבריא והנכון של "גאוה יהודית", והופכת את תורת ישראל עבורו לעוד "פולקלור של תרבות עתיקה ומעניינת", כמו התרבות הטיבטית או הסינית.

יש לחזור ולהזהיר ולהתריע בכל מקום, בלי לחשוש לא מפרקליטות המדינה ולא מחכמי ה'חלם' של עיתון הארץ ואושיות "התרבות הישראלית" הנאורה: החינוך הישראלי והציבוריות הישראלית מובילה אותנו בעיניים פקוחות אל עבר שואה שניה, שבא יאבד עם ישראל חלילה וחס מיליונים מבניו!

כשם שיש לעשות הכל כדי להתמודד מול סכנת הגרעין האיראני, כך יש לעשות הכל, כדי לשנות את מערכת החינוך הישראלית מהיסוד, עד שכל ילד יהודי יוכל לשיר, בלי להתבייש וללא מורא, בגאוה ובטבעיות - **"אתה בחרתנו מכל העמים** ... וקידשתנו במצוותיך ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת".

ואני אתנהלה לאטי

/ הרב יעקב הלוי פילבר

בדרכו לארץ ישראל חושש יעקב אבינו משתי סכנות, האחת סכנה קיומית מיידית "פן יבוא עשו והכני אם על בנים", והשניה סכנה קיומית לטווח רחוק בגיבוש האומה הישראלית, ועם כל אחת מהן הוא מתמודד באופן אחר. עם הסכנה הקיומית המיידית הוא משתמש בשיקולים מציאותיים תוך נקיטת גמישות: "התקין עצמו לשלשה דברים לדורון, לתפלה ולמלחמה. לדורון, להלן [פסוק כא] ותעבור המנחה על פניו. לתפלה [פסוק ט] אלקי אבי אברהם, למלחמה והיה המחנה הנשאר לפליטה" [רש"י - בראשית לב ט]. יתירה מזאת כדי להבטיח את הקיום המיידי של משפחתו הוא מוכן להשתמש אף בדברי חנופה כמו: "כה תאמרון לאדוני לעשו, כה אמר עבדך יעקב . . . ואשלחה להגיד לאדוני למצוא חן בעיניך". ואח"כ כשקרב אל עשו כתוב: "וישתחו ארצה שבע פעמים עד גישתו אל אחיו". ולבסוף אף אמר לו: "על כן ראיתי פניך כראות פני אלקים", וכל זאת כדי להבטיח את הקיום המיידי, שלא יבוא עשו ויכהו אם על בנים. אבל כאשר יעקב צריך להבטיח את גיבושו של העם היהודי לקראת היעדים שלפניו, כאן אין יעקב מתפשר, וכאשר עשו מציע לו לכאורה לסיים את הסכסוך באומרו: "נסעה ונלכה ואלכה כנגדך", כלומר בוא נעשה "שלום עכשיו" ונקים "מזרח תיכון חדש", כאן יעקב אינו מתפתה, הוא יודע שהביטחון הפיזי אינו המטרה היחידה של עם ישראל אלא יש לו מטרות לטווח ארוך, ו"עם הנצח אינו פוחד מדרך ארוכה", ועל כן הוא מודיע לעשו שהוא יתנהל בקצב שלו לבדו עם עצמו: "ואני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר לפני", ואין מקריבים את יעודי העתיד תמורת שקט מדומה לשעה.

ההיסטוריה חוזרת על עצמה, ומעשה אבות סימן לבנים, גם בתקופתנו בשוב עמנו לארץ ישראל הוא נתון בשני מאבקים, מאבק על הקיום המיידי, ולא רק במובן הפיזי, אלא גם במובן היהודי, ומאבק על הדמות היהודית העתידית של עם ישראל. מורי ורבי הרב משה צבי נריה, [שבימים אלו (יט' כסלו) יום פטירתו] בפעילותו למען עם ישראל הלך בדרכו של יעקב אבינו, גם הוא פעל בשני המסלולים: המסלול האחד לתת תשובה מידית לבעיות ההווה של הנוער הדתי, שבימים שלפני הקמת המדינה נסחף בהמוניו אחר הזרם החילוני, ששטף בהווי החיים שלו וברעיונותיו את הצעירים הדתיים, שנתקפו ברגשי נחיתות מול סביבה חילונית מיליטנטית ובוטחת. באותה שעה תלמידים בישיבת "מרכז הרב", כמו מייסד בני עקיבא יחיאל אליאש ועמו הרב נריה לא הרימו ידיים, אלא הלכו לקראת הנוער לארגן אותו במסגרת דתית, ובמסלול הזה הם מצאו לנכון להתפשר ולהתגמש, להסכים אפילו לריקודים משותפים של בנים ובנות, ושאר פעילויות שהיו חיקוי לנעשה בתנועות הנוער החילוניות, וכשבאו על כך בביקורת היה אומר הרב נריה שהוא מעדיף שהצעיר הדתי ילך ל"נוער עובד" עם כיפה, מאשר יצטרף ל"נוער העובד" החילוני וייהפך לחילוני גמור, ועם זאת בה בשעה דאג הרב נריה להפיח בהווי של בני עקיבא רוח יהודית ואמונית, בתכנים ושירים שעיצבו צעיר ציוני עם גאווה דתית. אבל הרב נריה בפעילותו הציבורית לא דאג רק לבעיות שעה מידיות של הצעיר הדתי, אלא בה בשעה פעל גם לעיצובו לטווח רחוק, וזאת בהקמת הישיבה בכפר הרא"ה, שהתרחבה לרשת גדולה של ישיבות בני עקיבא לבנים ואולפנות לבנות בכל מרחביה של ארץ ישראל.

וכאן נהג הרב נריה כיעקב אבינו בשעתו, שלא היה מוכן להתפשר עם רוח השעה, אלא הקפיד להקים מסגרת חינוכית אוטנטית, שתכשיר טיפוס של בן תורה המעורב בחייה הממלכתיים של מדינת ישראל. מאז עברו למעלה מחמישים שנה, ומאז התחוללה מהפיכה תורנית בחברה הישראלית, המקיפה מאות אלפי צעירים וצעירות, הורים וסבים, דורות ישרים יבורכו. המפעל החינוכי הזה לא הוקם ביום אחד, כיעקב אבינו גם הרב נריה התנהל לאיטו, בהרבה סבלנות ואורך רוח, לפעמים בודד גם בביתו הציבורי שלו, אבל המשיך בעקשנות ונחישות, ואת פירות מסירותו אנו רואים כיום לתפארת מדינת ישראל. ההנהגה הכפולה של יעקב אבינו צריכה ללוות אותנו גם כיום, מחד להיאבק על קיומה של "היהדות" בחיי יום יום, כאן מקומם של הפוליטיקאים הנוהגים בגמישות והתפשרות, בדברים שאינם הלכתיים ועקרוניים, לקיים "פעמים שביטולה של

תורה זהו יסודה" [מנחות צט ב], אבל בה בשעה יש להיערך במקביל לפעולות לעיצוב העתידי של מדינת היהודים, כאן מקומם של הרבנים, ראשי הישיבות ואנשי רוח, ובמסלול הזה אין מקום לפשרות, וגם אם הדרך רצופה בקשיים יש לנהוג כיעקב אבינו בשעתו שאמר: "ואני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר לפני ולרגל הילדים עד אשר אבוא אל אדוני שעירה", ועם העשייה כולנו תפילה ותקווה שיתקיים בנו: "ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב".

ותצא דינה

/ הרב איתמר הרשקו

אחת הפרשות הסתומות שיש בדברי ימי אבותינו היא פרשת דינה בשכם. כשקוראים את פשטי הפסוקים זה נראה שהנבלה נעשתה בישראל בלא הסבר או הבנה על מה ולמה ארע כך לדינה.

שימשה של דינה החלה לזרוח עוד טרם לידתה כאשר התעברה רחל והעוברית שברחמה הייתה דינה ואילו לאה התעברה כשברחמה היה יוסף. בכח תפילתה של לאה על רחל הוחלפו ההריונות ולאה ילדה לבסוף את דינה בעוד רחל זכתה ללדת בן- יוסף.

מכיוון שלאה עשתה דין בעצמה היא קראה לביתה דינה להדגיש את מה שהיה עם לידתה. כנגדה קראה רחל לבנה יוסף על שם תוספת בן אחר שעתיד להיוולד- בנימין ובזה יושלם מניין י"ב שבטי בני יעקב.

לאחר לידתו של יוסף ולידת דינה מבקש יעקב לשוב לבית אביו, והוא נוקב את שכרו כלפי לבן- רעיית הצאן וקבלת כל הנקודים, עקודים וברודים.

בסוף שש השנים האלו בורח יעקב מבית לבן ונפגש עם אחיו עשיו.

בעוד שכל האימהות הלכו לפני ילדיהם, יוסף הכניס עצמו בפני עשיו כדי שלא ייתן עיניו באימו, רחל.

לעומת זאת את דינה הסתיר יעקב מעשיו, ודבר זה מנע את היכולת להשיב את עשיו בתשובה אם הייתה דינה מתחתנת עמו[1].

גם האב וגם הבן העמידו עצמם כנגד עיניו של עשיו שלא יתלה באם ובבת. למרות זאת יעקב נענש על כך ואילו יוסף זוכה לברכת 'עולי עין', על אף מה שחשבה רחל שהיא עלולה ליפול בחלקו של עשיו אם לא יהיו לה בנים[2].

המחשבה הזו של רחל הביאה לכך שהקב"ה זכר את מעשיה שנתנה הסימנים ללאה אחותה ופתח בכך את רחמה שתתעבר את דינה.

כשלאה מצרפת את תפילתה להריונה של רחל מתהפך העניין כך שיוסף נולד לרחל, והוא זה שמגן על אמו ממחשבתו של עשיו.

אך דינה שהייתה הבת של לאה היה בה את העניין של מחשבת עשיו ולכן היא יכלה להשפיע עליו ולהחזירו למוטב.

מכיוון שיעקב לא אפשר לעשיו אפילו להביט על דינה גרם הדבר שיצאה דינה לראות בבנות הארץ מהם לקח עשיו את נשותיו[3] מה שיכל לגרום לו לחזור בתשובה[4] אך התהפך העניין כששלטו בה זרים ועינו אותה.

המקום הראשון בארץ בו אברהם רואה מה יארע עם בניו- נמצא בשכם[5], שם הוא מתפלל על שמעון ולוי שנלחמו עם יושבי העיר.

באותו הזמן החל הכנעני לכבוש את הארץ מידיו של שם ובניו, ועקב כך יש רעב בארץ ההיא לבדה.

אברהם אבינו יורד עקב כך למצרים והוא מטמין את שרה בתיבה כדי שלא יתנו בה המצרים את עיניהם וגורם הדבר שנלקחת שרה לבית פרעה אך המלאך מונע ממנו מלגעת בה.

לסוף שלוש דורות שוב צריכים בני בניו של אברהם להטמין את הבת בתיבה מפני יושבי הארץ הכנענים, אך כעת אין מי שמונע מהם מלעשות נבלה בישראל.

כתוצאה מהתעללות ההיא נוצרת אסנת ונשלחת למצרים שם היא גודלת בבית פוטיפר[6] כשלבסוף נושא אותה יוסף לאשה.

מכיוון שכך היה לא התפלל אברהם על מעשה שכם אלא על מלחמת האחים, מה שהביא לבסוף להחיות עם רב כשהיה זיווגו של יוסף מוכן לו במצרים.

יעקב ידע גם כן על כך שישנה גזירה לרדת מצרימה וכך גם עשיו שבוחר ללכת אל ארץ מפני אחיו כדי שלא להיות בגזירת הירידה וההשתעבדות למצרים[7]. ולכן יעקב מבקש לשבת דווקא במקום הזה של הארץ שמא משם תתקיים העצה העמוקה של אברהם שנתנה לו בברית בין הבתרים.

כשבני יעקב נלחמים בבני שכם ולא שואלים את יעקב על כך גורם הדבר שלא מכאן תצמח הישועה כעת אלא רק לאחר שתים עשרה שנים[8] כשישלח יעקב את יוסף מעמק חברון חזרה אל עיר שכם ושם הוא יילקח ויורד למצרים.

קורא הדורות מראש הסתיר כל זאת מהאבות- מאברהם כשלא ראה זאת בתפילתו בשכם, מיצחק שלא יכל לגלות ליעקב את זה שיוסף חי במצרים ומיעקב כשהסתיר את דינה וגרם הדבר שנעשה נבלה בישראל בעינויה של בת יעקב. וכל הדברים הללו פעלו את תחילת ההכנה לירידה למצרים כך שתהיה תקווה לאחריתנו.

מכיוון שיוסף הציל את אמו מעשו זכתה רחל להיות זו שמשיבה את הבנים הביתה בכח תפילתה כשהתפללו הגולים על קברה בדרך בית לחם בזמן היציאה לגלות, שכן לא שלטה בה עין רשע. ומאותו הכח זוכה יוסף להיות בין המצרים ולהשפיע עליהם כשביקש מהם למול כדי שיוכלו לקבל אוכל מבית פרעה.

וכשם שיצאה לאה לקראת יעקב כדי להרבות בנים כך יוצאת ביתה דינה מה שהביא לבסוף שבני בתה- אפרים ומנשה יזכו לפרות ולרבות כדגים, ודבר זה מביא את בני לאה להודות בכך שרחל היא עיקרו של בית שכן יוסף ודינה התאחדו לבסוף כשנשא יוסף את ביתה- אסנת.

קורא הדורות מראש הוא המדריכנו ומנהלנו בחזרתנו לארץ- כל מה שעשיתי לא עשיתי אלא בשבילכם, ואם אין אתם מאמינים ראו באורי שזרח[9].

1 - ודינה היכן היתה, נתנה בתיבה ונעל בפניה שלא יתן בה עשיו עיניו. ולכך נענש יעקב שמנעה מאחיו שמא תחזירנו למוטב, ונפלה ביד שכם- רש"י לב, כג.
2 - ושהיתה מצירה שמא תעלה בגורלו של עשו, שמא יגרשנה יעקב לפי שאין לה בנים. ואף עשיו הרשע כך עלה בלבו כששמע שאין לה בנים- רש"י ל, כב.
3 - וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו- בראשית כח, ח
4 - חתן נמחלים לו כל עוונותיו כמו שנאמר אצל עשיו ויקח את מחלת בת ישמעאל, וזאת משום שהדבר בא מתוך הרהור תשובה של עשיו לאחר שראה שיצחק אביו לא מרוצה מנשותיו הקיימות. ואם היה זוכה היה יכול להנשא לדינה ולשוב בתשובה.
5 - ויעבור אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה- להתפלל על בני יעקב כשיבואו להלחם בשכם, רש"י יב, ו
6 - מה עשה שכם בן חמור, הביא נערות משחקות חוצה לו, מתופפות, ויצאה 'דינה לראות בבנות הארץ' המשחקות, ושללה ושכב עמה, והרתה וילדה את אסנת. ואמרו בני ישראל להורגה, שעכשו יאמרו בכל הארץ שיש בית זנות באהלי יעקב,, מה עשה יעקב, הביא ציץ וכתב עליו שם הקדש, ותלה על צוארה ושלחה והלכה. והכל צפוי לפני הקב"ה, וירד מיכאל המלאך והורידה למצרים לביתו של פוטיפרע שהיתה אסנת ראויה ליוסף לאשה- פרקי דר"א לח.
7 - ומדרש אגדה מפני יעקב אחיו, מפני שטר חוב של גזרת כי גר יהיה זרעך המוטל על זרעו של יצחק. אמר אלך לי מכאן, אין לי חלק לא במתנה שנתנה לו הארץ הזאת ולא בפרעון השטר- רש"י לו, ז
8 - אין מוקדם ומאוחר בתורה, מכירתו של יוסף קדמה למיתתו של יצחק י"ב שנים- רש"י לה, כט
9 - ויזרח לו השמש- ומדרש אגדה ויזרח לו, לצרכו לרפאות את צלעתו כמה דתימא שמש צדקה ומרפא בכנפיה- רש"י לב, לב

שו"ת חורף

הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

ביטול ברוב ב'מעשה שבת'

שאלה: בשבת קודש בבוקר אחד מבני הבית בדק את סיר החמין, וראה כי רוב המים בתבשיל כבר התאדו, ולכן יש חשש סביר שעד שעת הסעודה החמין יצטמק ויישרף, ולכן בכוונה תחילה הוא לקח מים צוננים מהברז והוסיף לסיר החמין העומד על גבי הפלטה. אחד אחר מבני הבית ראה אותו בשעת מעשה, וכעת השאלה היא האם מותר לאכול מסיר החמין בשבת?

תשובה: פסק השולחן ערוך בהלכות שבת[א] שאם יהודי הוסיף בשבת קודש מלח (לא מבושל ולא קלוי) למאכל הנמצא בכלי ראשון העומד על האש - ועבר בכך לכל הדעות על איסור מלאכת מבשל - מכל מקום המאכל עצמו לא נאסר באכילה, מאחר שהמלח בטל בתוך המאכל.

ביאור הדברים הוא שכעת יש לנו בתבשיל תערובת של איסור והיתר, ההיתר זה רוב המאכל שכבר היה בסיר מקודם ולא נעשתה בו מלאכת בישול בשבת, והאיסור - זה המלח שבושל בשבת על ידי הוספתו לסיר התבשיל שעומד על האש.

וכידוע המבשל בשבת אם עשה זאת במזיד המאכל אסור לו עולמית, ולאחרים יהיה מותר רק במוצאי שבת, ואם עשה זאת בשוגג גם לו וגם לאחרים המאכל יהיה מותר באכילה רק במוצאי שבת[ג].

ומבואר בהלכה הנ"ל שאף על פי שהמלח התבשל בשבת, מכל מקום מאחר והוא אינו עומד בפני עצמו, אלא מעורב בתוך התבשיל, הרי המלח בטל במאכל, וכל התבשיל מותר באכילה.

וכבר דנו בזה הפוסקים מדוע המלח בטל ברוב, הרי מצד 'הלכות תערובות' יש שתי סיבות לומר מדוע המלח אינו יכול להיות בטל ברוב.

מילתא דעביד לטעמא אפילו באלף לא בטל

סיבה ראשונה היא שכלל נקוט בידינו שכל דבר שניתן לטעם - אינו בטל אפילו באלף, וכגון תבלין של איסור שניתן בתוך התבשיל, אינו יכול להיות בטל בשישים, מאחר והוא דבר הניתן לטעם[ד].

ואם כן מדוע המלח שניתן לטעם, יהיה בטל? לזאת מתרצים שמדובר שהמאכל כבר נמלח מעט קודם השבת וזה וזה גורם - מותר[ז].

דבר שיש לו מתירין

אולם קושיא נוספת על עצם הביטול, הוא על פי מה שמבואר בהלכות תערובת שכל איסור שיש לו מתירים לאחר זמן אינו בטל ברוב[ח], ואם כן מדוע המלח בטל ברוב, הרי הוא איסור שיש לו מתירים מיד במוצאי השבת[ט]?

נולד בתערובת

כדי לתרץ קושיא זו יש להקדים הלכה נוספת שהנה מבואר בראשונים שאיסור שיש לו מתירים שלא היה ניכר בפני עצמו קודם שהתבטל, הרי הוא בטל ברוב ואין בו את החומרא של 'דבר שיש לו מתירין', והדוגמא לזה היא 'משקין שזבו' בשבת מאליהם (הפירות הפרישו מיץ מבלי פעולת אדם) שגזרו חכמים דין 'מוקצה' על המשקים הללו (גזירה שמא יבוא לסחוט) אולם אם היו ענבים בתוך גיגית של יין (יין שכבר נסחט מערב שבת) והענבים הפרישו מיץ במהלך השבת אל תוך היין, הרי שכל התערובת מותרת בשתייה, משום שכל טיפה וטיפה שהופרשה בשבת בטלה ברוב, ואין לזה דין 'דבר שיש לו מתירין' וזאת משום שהאיסור נולד כבר בתערובת ולא היה ניכר בפני עצמו[י].

ומעתה מאחר ונפסק להלכה שהמלח צריך בישול כמו בשר השור[יא], כלומר לוקח לו זמן רב להתבשל, אם כן המלח כבר הספיק להיות נימוח ולהתמסמס ולהתערב בתבשיל עוד קודם הבישול, והאיסור אינו בא אלא בשעת הבישול - הרי שהמלח בטל במאכל ואין בו את חומרת 'דבר שיש לו מתירין'[יב].

והביאור הלכה' הסתפק האם רק במלח הדבר כך או שכך הדין בכל תבלין שהוסיפו בשבת לתבשיל העומד על האש, שאף על פי שנעשה כאן איסור גמור - מכל מקום התבשיל לא ייאסר באכילה, מאחר ויש כאן ביטול ברוב, ואין כאן חומרת דבר שיש לו מתירין, מאחר והתבלין התבטל עד קודם שנוצר האיסור.

ובתורתו של הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל מצאנו חידוש נוסף שכן הדבר אף במים שהוסיפו בשבת למיחם, או לתוך התבשיל, שקודם שהמים יבואו לידי חום שהיד סולדת בו כבר יספיקו להתערבב, וכאשר יגיעו לידי חום של יד סולדת בו (קרי - יתבשלו) הרי זה ייחשב שהאיסור נולד בתערובת, וממילא הרי הוא בטל ברוב[יא].

ומעתה בנידון דידן, על אף שהוספת המים מהברז לתוך סיר החמין הייתה באיסור גמור, מכל מקום אם יש רוב בתבשיל כנגד המים הרי שכל התבשיל יהיה מותר באכילה.

רוב של 'פי שישים' או רוב רגיל?

אולם יש לברר האם צריכים אנו לרוב של 'פי שישים' או שדי ברוב רגיל, ומצאנו בזה מחלוקת בין הפוסקים, שיש הנוקטים שכדי לבטל 'מעשה שבת' צריך רוב של 'פי שישים' כמו ברוב דיני הביטול[יב], ויש הנוקטים שמאחר ואינו אלא 'קנס דרבנן' די ברוב רגיל כדי לבטל את ה'מעשה שבת'[יג], ונפקא מינה בנידון דידן, היכן שאין פי שישים בתכולת סיר החמין כנגד המים שהוספו בשבת, אך כן יש רוב רגיל.

וגם בקשר למחלוקת זו כתב הגרש"ז להקל, שאף אם בעלמא אנו חוששים לשיטת המחמירים ומצריכים רוב של 'פי שישים', מכל מקום בנידון דידן שהאיסור נולד בתוך תערובת של היתר יש להקל יותר[יד].

סוף דבר הכל נשמע שיש להתיר את החמין באכילה (כאשר יש בתבשיל נגד המים) על אף מלאכת הבישול מהתורה שנעשתה בהוספת המים[טו].

ואם הוספת המים נעשתה בשוגג, יש סיבה נוספת להקל, שהרי פסק המשנה ברורה שבמקום הצורך, ניתן לסמוך על הגר"א שפסק כדעת רבי מאיר שלא קנסו חכמים כאשר החילול שבת נעשה בשוגג[טז].

אולם אם המורה הוראה רואה צורך לאסור את החמין באכילה כדי לגדור את פרצת השבת, וכגון שנעשה הדבר בפומבי (כגון בחמין המיועד לקידוש בבית הכנסת) ובכוונת מכוון ומתוך זלזול בהלכות שבת, יש לו על מה לסמוך - לפסוק שהחמין אסור באכילה, ועיין הטעם בהערה[יז].

מעשה במיחם מים בבית מלון

ובשולי הדברים אכתוב כאן מעשה שהיה ובסופו פסק הלכתי מחודש עוד יותר מכל מה שנכתב כאן שפעמים יש להתיר (באופן חלקי) 'מעשה שבת' אף כאשר הוא הרוב! ומעשה שהיה כך היה:

מעשה באיש כשרות (איש שטח) ששמע שבשבת הקרובה באחד מבתי המלון הסמוכים למקום מגוריו תתקיים שבת חתן כאשר גוף כשרות מפורסם ומוכר ייתן את הכשרות לאותה השבת.

מאחר ואותו גוף כשרות מפורסם ממעט לתת כשרויות לשבתות בבתי מלון, הרי שעבור איש הכשרות הייתה זו הזדמנות יחסית נדירה לעקוב מקרוב אחר ההתנהלות כדי ללמוד מהם דרכי ההשגחה, ויתירה מזו, מאחר ואותו איש כשרות הייתה לו מומחיות רבה לעניין התקלות המצויות בבתי מלון בשבת, רצה הוא לראות האם גם אותו גוף כשרות מפורסם מודע להן, ונערך להן מבעוד מועד, ואולי יוכל הוא - איש הכשרות הפשוט - לתפוס את גוף הכשרות המפורסם במחדל כשרותי כזה או אחר, וללמד אותם פרק או שניים בתחום המעשי של הכשרות.

והנה השבת הגיעה, ואיש הכשרות עוקב מקרוב אחר ההכנות, ואכן הכל נעשה לפי הספר, הכל נלקח בחשבון, אף בעת סעודת ליל השבת לא נרשמו תקלות, והעסק התנהל למישרין.

לאחר סיום סעודת ליל שבת, כאשר האורחים הרבים התפזרו איש איש לחדריהם, ניגש איש הכשרות אל מיחם המים ורצונו היה לבדוק מהו מפלס המים, שהנה אחת הבעיות הגדולות של בית מלון בשבת, היא היאך לספק לאורחים מים חמים במהלך כל השבת, הרי להוסיף מים חדשים למיחם אי אפשר מחמת איסור 'בישול', ולכן יש בתי מלון שרוכשים מיחם המתמלא באופן אוטומאטי, ויש בתי מלון שפשוט מכינים מבעוד יום הרבה מיחמי שבת מתוך תקווה כי כמות המים שבהם תספיק לכל השבת, ויש בתי מלון שאין בהם פיקוח מספיק הדוק, והעובדים בליל שבת מאוחר בלילה, פשוט מוסיפים מים למיחם (במקרה הטוב, הרי אלו עובדים שאינם יהודיים, ובמקרה הפחות טוב אלו עובדים יהודים) ולכן רצה איש הכשרות לוודא שאכן לא מוסיפים מים במהלך הלילה, ולכן קודם שפרש גם הוא לישון, בדק מהו מפלס המים, וראה כי נותרו 30 ליטר במיחם.

ויהי למחרת, קודם שהלך איש הכשרות לבית הכנסת להתפלל את תפילות שבת בבוקר, ניגש הוא אל מיחם המים, וראו זה פלא, כעת מפלס המים עומד על 80 ליטר!

כלומר במהלך ליל שבת התווספו על ידי עובדי המלון ליטרים רבים של מים!

מיד פנה הוא אל הרב הפוסק מטעם גוף הכשרות המפורסם ששהה באותה שבת בבית המלון, והצביע בפניו על המחדל הגדול, ואותו רב פוסק, פסק שעל עף שאכן נוספו המים באיסור, מכל מקום כל זמן שמפלס המים במיחם לא יפחת מ-50 ליטר, אין לאסור את צריכת המים החמים מהמיחם.

טענתו של הרב הפוסק הייתה, שמאחר וכבר אתמול בליל שבת היה במיחם כמות של 30 ליטר, הרי שכל זמן שלא נצרוך מהמיחם יותר מ-30 ליטר, אין אנו נהנים מחילול השבת, שהרי 30 ליטר כבר היה לנו גם לולי חילול השבת שנעשה בהוספת המים, ולכן רק כאשר מפלס המים של המיחם יפחת מ-50 ליטר אז יש לעצור את צריכת המים.

מוסר ההשכל של איש הכשרות מהסיפור הזה היה - בכשרות לא די להיות 'רב פוסק' צריך גם ואולי בעיקר להיות איש שטח המכיר את המציאות.

על כל פנים לענייננו, מבואר מכך, שעל אף שכמות המים שנוספו בשבת הייתה גדולה יותר מכמות המים שכבר הייתה במיחם, מכל מקום יש להתיר את כמות המים שכבר הייתה במיחם על שכמות המים של ההיתר בטילה ברוב של כמות המים האסורה.

ואכן כך פסק להלכה בספר 'ארחות שבת'[יח], וביאור הדבר הוא שאוכל הנאסר משום 'מעשה שבת' אינו נהפך להיות 'מאכלות אסורות בעצם, אלא כל האיסור לאכלו הוא כדי שלא נהנה מחילול השבת'[יט], ולכן על אף שבכל כוס מים שנוציא מהמיחם נקבל רוב של מים שבושלו בשבת, מכל מקום מאחר וכבר היה לנו 30 ליטר של

מים חמים גם בלי הוספת המים, אין זה נחשב שאנו נהנים מחילול השבת, כל זמן שלא נצרוך יותר מ-30 ליטר[ג].

אולם זה שייך רק כאשר מדובר בתערובת מים במים, אולם כאשר מדובר בתערובת של מים בתבשיל או מלח בתבשיל, לא שייך לומר פסק זה, שהרי רק בתערובת מים במים שכל מרכיבי התערובת הם אותו דבר שייך לומר שכל זמן שנצרך רק את הכמות שכבר הייתה אכן לא נהנה מהחילול שבת, אבל בתערובת מלח בתבשיל, לא שייך לומר שנצרוך רק את הכמות שכבר הייתה שהרי אין זה רק עניין של כמות, אלא תערובת טעמים ומינים שונים, וכל ההיתר הוא רק באופן שהמאכל שבושל בשבת בטל ברוב וכמבואר לעיל.

א - שו"ע או"ח סימן שי"ח סעיף ט'.
ב - שו"ע סימן שי"ח סעיף א' שפסק כדעת רבי יהודה (חולין ט"ו ועוד מקומות) ועיין לקמן שהגר"א פסק כרבי מאיר.
ג - שו"ע יו"ד סימן צ"ח סעיף ח'.
ד - כן הוא בשבלי הלקט המובא בבית יוסף שהוא מקור דין זה (מלח שהתווסף בשבת לתבשיל) ובעל הדברים בשבלי הלקט שם הוא רבינו שמחה. והמקור לדין 'זה וזה גורם' ראה רמ"א סוף סימן פ"ז לשו"ע יו"ד, והט"ז כאן בהלכות שבת (סימן שי"ח ס"ק ט"ו) האריך להקשות על דין זה, ש'זה וזה גורם' שייך רק אם באותו הזמן הוסיפו גם את התבלין האסור וגם התבלין המותר, אך בנידון דידן שהמלח המותר ניתן לפני השבת, ולא היה בו די כדי לתקן את התבשיל, ובכת הוסיפו בשבת עצמה כמות מלח נוספת, בכה"ג לא שייך לומר כלל 'זה וזה גורם', אולם שאר האחרונים דחו את דבריו עיין בזה בשער הציון לסימן שי"ח אות צ"ז (וכאשר יש בכמות המלח האסור לבדו כדי לתקן את המאכל יש בזה נידון באחרונים האם גם בכה"ג אומרים 'זה וזה גורם' עיין בט"ז ליו"ד סימן פ"ז ס"ק י"ג, ובש"ך שם ס"ק ל"ו ובדרכי תשובה שם).
וממוצא הדברים מבואר שאם התבשיל לא נמלח כלל מערב שבת, אזי אה"נ המלח אינו בטל ברוב וכל התבשיל אסור, ובאופן שהתבשיל היה כבר מלוח מטבעו כתב הגרש"ז (שו"ת מנחת שלמה חלק א' סימן ה' אות א') שאין להקל מצד 'זה וזה גורם', ויש לדון מה יהיה הדין בעוף שיש בו מעט טעם של מלח מחמת ההכשרה שנעשתה בו, האם בכה"ג כן נאמר 'זה וזה גורם', או שמאחר ואין המלח ניתן בכוונת מכוון לתת טעם אין בזה היתר מצד 'זה וזה גורם' וי"ל.
והנה יש להקשות שנהי שהמלח בטל ברוב, מכל מקום התבשיל עצמו יאסר משום שהוטעם על ידי מלאכה אסורה של בישול המלח? וכבר עמד על זה הגרש"ז זצ"ל ויישב בשו"ת מנחת שלמה (שם) שלא רצו חכמים להחמיר במעשה שבת יותר משאר איסורי הנאה כגון ערלה וכלאי הכרם דאמרינן בהו זה וזה גורם מותר, ואין אנו אומרים שסו"ס נהנה מכוח הערלה הנמצאת בתערובת, והכא נמי לא אסרו במעשה שבת של נתינת מלח באיסור לתבשיל מכל הטעם שנתן המלח בתבשיל, אלא אנו דנים רק את המלח בפני עצמו, וכל שהמלח בטל אין התבשיל נאסר.
ה - שו"ע יו"ד סימן ק"ב, וע"ע מש"כ בחלק א' סימן כ"ד.
ו - ועיין לקמן הערה ט"ו שמאחר והמלח בא לתקן את התבשיל הרי זה נחשב כתערובת מין במינו. והנה פסק הרמ"א ביו"ד סימן ק"ב סעיף ד' ש'מעשה שבת' אינו נחשב דבר שיש לו מתירין, מאחר ולמבשל הוא נשאר אסור עולמית, אמנם עיין במגן אברהם סימן שי"ח סעיף א' ס"ק ב' שנדחק להעמיד את הרמ"א באופן שהמאכל שהתבשל בשבת התערב במוצאי שבת, שאז לאחרים המאכל כבר מותר, ולמבשל עצמו הרי זה אסור עולמית ואז אה"נ אין זה דשיל"מ, אבל כאשר התערובת ארעה בשבת (כבנד"ד) אזי גם למבשל זה נחשב דשיל"מ, אחר שלאחרים זה יהיה מותר במוצ"ש, אמנם החוו"ד ביו"ד שם ביאורים ס"ק ח' הבין את הרמ"א כפשוטו שהתערובת ארעה בשבת, ולמבשל עצמו זה נחשב כדבר שאין לו מתירין, ורק לאחרים זה נחשב דבר שיש לו מתירין, והמשנה ברורה בסימן שי"ח ס"ק ה' הביא את הדעות (ועיין בש"ת רב פעלים חלק א' סימן י"ז שכתב שהוא חוכא ואיטלולא לומר שלעבריין עצמו התערובת תהיה מותרת ולאחרים התערובת תהיה אסורה ולכן הסיק כמגן אברהם, וציין לזה בספרו בן איש חי שנה שנייה פרשת בא אות ב') ועיין שם בשער הציון אות י"ב שכל זה במזיד, אבל אם הבישול ארע בשוגג לכו"ע הוי דשיל"מ לכולם.
ז - שו"ע או"ח סימן ש"כ סעיף ב', ומקור הדברים במרדכי סוף פרק קמא דשבת (סימן רנ"ט), והנה האחרונים הקשו שמרדכי זה סותר מרדכי אחר במסכת חולין פרק הזרוע (רמז תשל"ז) שכתב להקשות על הדין שיבמה שרקקה דם, הועילה לה היריקה מאחר ואין דם ללא צחצוחי רוק, ולכא' הרוק בטל בדם? ותירץ המרדכי שלא שייך לומר ביטול ברוב אלא בדבר שהיה ניכר בפני עצמו תחילה ואח"כ נתערב, אבל בדבר שתחילת ביאתו לעולם היה מעורב ליכא למימר דבטיל, ולכאורה זה היפך הדברים ממה שכתב במסכת שבת? ועיין בש"ת נו"ב תניינא יו"ד סימן נ"ד מה שכתב ליישב שהיכא שהדבר המבטל לא היה ניכר בעולם בפני עצמו אכן לא שייך ביטול ברוב, אבל היכא שהדבר המבטל היה ניכר בעולם בפני עצמו והדבר המתבטל נולד בתערובת אזי וודאי יש דין ביטול ולא רק שיש ביטול אלא גם אין חומרת דבר שיש לו מתירין.
ח - עיין סימן שי"ח סעיף ט' (וברמ"א הביא להחמיר שמלח מתבשל אף בלי שני).
ט - וכן הוא בשבלי הלקט שם בשם רבינו שמחה. והנה יש בזה מקום עיון, שהרי אע"פ שאיסור בישול לא חל עד שעת הבישול, והבישול לא נפעל אלא לאחר שהמלח כבר התערב, מכל מקום הרי בעצם זה שהניח בשבת מאכל בתוך כלי ראשון העומד על האש, הרי עבר בזה גם על איסור 'חזרה' (נתינה בתחילה) ואיסור זה הוא בעצם ההנחה של המלח בתבשיל והוא חל מיד עוד קודם שהמלח הספיק להיות נימוח, ומבואר בסימן רנ"ג סעיף א' שגם מי שעבר על איסור חזרה קנסו אותו שאסור המאכל בהנאה עד מוצאי שבת, וא"כ אע"פ שמצד איסור בישול אין לדון מצד 'דבר שיש לו מתירין', מ"מ מדוע שלא יהיה דין 'דבר שיש לו מתירין', מדין איסור החזרה שחל מיד? (ועיין בספר ארחות שבת חלק ג' פרק כ"ה הערה קט"ו שהקשה כעין זה על נידון שהוסיף מלח מבושל או אפוי, ומה שתירץ שם לא יועיל בנידון דידן שהמלח לא היה מבושל כלל והשתבח על ידי עצם החזרה עוד קודם התערובת ודו"ק) ואולי יש לומר לחומר הקושיא, שכאשר מניחים מאכל לא מבושל על האש בשבת קודש, אין שייך כלל נידון של 'חזרה' אלא אך ורק הנידון של 'בישול' שהוא העניין העיקרי כאן, ולכן גדרי איסור ההנאה ממעשה שבת הם רק על פי דין מלאכת בישול, ולא על פי איסור 'חזרה', וי"ל.
ויש עוד להעיר באם מדובר שעירב את המלח במזיד, מדוע שהמאכל לא יהיה אסור באכילה מצד 'מבטל איסור לכתחילה'? וכבר עמד על הגרש"ז זצ"ל וזה לשונו (בשו"ת מנחת שלמה שם):
'ואף על גב דאין מבטלין איסור לכתחלה ואם עבר וביטל אסור למבטל, מ"מ הרי מבואר כאן דכיון דבשעת הביטול עדיין היה היתר שהרי האיסור משום מעשה שבת נעשה רק אח"כ לאחר שנתבשל בכגון דא לא חשיב כמבטל איסור לכתחילה ולא נאסר כלל גם למבטל' עד כאן.
ועיין שם עוד מדוע 'מעשה שבת' נחשב כמאכל האסור מחמת עצמו (שבאילו שמאכל שאינו אסור מצד עצמו אין את חומרת 'מילתא דעביד לטעמא' וכן לדעת הרמ"א בסימן ק"ב סעיף ד' אף את חומרת דשיל"מ ואכמ"ל).
י - סימן שי"ח סעיף ט' ד"ה 'ואם עבר'.
יא - שו"ת מנחת שלמה חלק א' סימן ה' אות א', ועל אף שהרגיש שם שיש לחלק בין מלח שלוקח לו זמן להתבשל ממילא חשיב טפי כלא היה ניכר כלל מקודם מה שאין כן במים, אולם למעשה פסק כמש"כ למעלה.
יב - עיין פרי מגדים בריש סימן שי"ח אשל אברהם ס"ק א' (ובאופן שיש ספק אם יש פי שישים ולא ניתן לעמוד על הדבר - אם ניתן להקל משום שהוא איסור דרבנן, או שנחמיר משום שהוא ספק דבר שיש לו מתירין שלא מקילים בו בספק, עיין בש"ת מנחת יצחק חלק ב' סימן ס"ט מש"כ בזה).
יג - כן צידד בש"ת כתב סופר או"ח סימן נ'.
יד - שו"ת מנחת שלמה שם.
טו - ובנד"ד אין לדון כלל מצד חומרת 'דבר שיש לו מתירין' שהרי מבואר להלכה ביו"ד סימן ק"ב סעיף א' שדבר שיש לו מתירים אינו בטל אפי' באלף, זה רק בתערובת מין במינו, ובנ"ד הוי מין בשאינו מינו (המים והחמין הוי מין בשאינו מינו, ואף אם תרצה לומר שאם מדובר שנשאר מעט רוטב לחמין אם כן כלפי המים הללו הוי תערובת מין במינו, מכל מקום סלק את מינו כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו מבטלו כמבואר בפמ"ג יו"ד סימן צ"ח במשבצות זהב ס"ק ה', ובלא"ה נראה לענ"ד שאין זה נחשב 'מין במינו' משום שלרוטב יש טעם אחר, ולעניין הגדרת 'מין במינו ואינו מינו' מבואר בש"ך יו"ד סימן צ"ח ס"ק ו' דאזלינן בתר הטעם ולא בתר השם, ואף שלעניין דבר שיש לו מתירין מבואר בש"ך סימן ק"ב ס"ק ג' שהולכים אחר השם, מכל מקום בנ"ד גם השם הוא שונה, מאחר ולמים של החמין אנו קוראים 'רוטב' ולא 'מים', וא"כ גם הטעם שונה וגם השם שונה) משא"כ בנידון הגרש"ז אודות התוספת מים למיחם הוי תערובת מין במינו, ואל יקשה לך מנידון הוספת המלח לתבשיל שדנו בזה משום 'דבר שיש לו מתירין', אע"פ שלכא' הוי תערובת מין בשאינו מינו? עיין בתוס' בביצה דף ל"ט ע"א ד"ה 'משום' שמלח הבא לתקן את הקדירה הוי לעניין זה כמין במינו וכן הוא בש"ך יו"ד סימן ק"ב ס"ק ו'.
טז - משנה ברורה סימן שי"ח ס"ק ז'.
יז - הנה בהרבה פעמים כאשר מוסיפים מים לחמין, מוסיפים מים בכמות מכובדת באופן שאינה בטלה ב-60, וכאמור לעיל דעת הפמ"ג ש'מעשה שבת' גם כאשר אין בו חומרא של 'דבר שיש לו מתירין', מ"מ צריך להיות בטל ברוב של שישים, ואף שהגרש"ז כתב להקל ככתב סופר, מ"מ בוודאי שיש מקום להחמיר (ועיין בספר ארחות שבת פרק כ"ה סעיף מ"ב שכתב בפשיטות לגבי נידון זה - הוספת מים לתבשיל- שצריך ביטול בשישים) ואף אם יש ביטול בשישים, מכל מקום עצם חידוש זה של הגרש"ז שהמים נאסרים רק לאחר התערובת, טוען ליבון, שבשו"ע משמע שרק במלח שצריך בישול כבשר השור, שייך לומר זה (והבה"ל הסתפק אף בתבלין אחר) אבל לא בדברים אחרים, והגרש"ז עצמו התחבט בזה (עיין בש"ת מנחת שלמה שם בסוגריים) ובפרט כאשר מוסיף מעט מים לתוך סיר של חמין יש לומר שהבישול קורה מיד עוד קודם התערובת, ונהי שיש מקום להקל, מכל מקום בוודאי שגם יש מקום להחמיר.
יח - ארחות שבת חלק ג' פרק כ"ה סעיף מ"א.
יט - עיין גדר זה של 'מעשה שבת' בש"ת תשובות והנהגות כרך ב' סימן קצ"ו בשם הגר"ח, ועיין שם שתלה זה במח' הרמב"ם והרשב"א האם 'מעשה שבת' אוסר את הכלים (ולפי זה צ"ע אחר שקיי"ל להלכה שגם הכלים נאסרים כמבואר במ"ב סימן שי"ח ס"ק ד', א"כ מבואר שאנו נוקטים שגדר איסור 'מעשה שבת' הוא כמאכלות אסורות, וא"כ היאך נוקטים להקל לפי הגדר של הגר"ח שהוא בשיטת הרמב"ם וצ"ע. ועוד צ"ע שלפי גדר זה מדוע במלח שהוסיפו בשבת לתבשיל אנו דנים להיתר מדין ביטול ברוב, הרי סו"ס נהנה מחילול שבת, ובשלמא אם היה לזה גדר של 'מאכולות אסורות' היינו דנים בדיני תערובות וביטול ברוב, ועיין בש"ת מנחת שלמה שם [ד"ה 'ונמצא'] שעמד על זה, וכבר כתב ב'ארחות שבת' שם הערה פ"ז שבמנחת שלמה שם מבואר שלא כדבריהם בעניין ההיתר הנ"ל לשתות את המים מן המיחם עיי"ש).
כ - נראה לומר שלפי גדר זה יש פן שהוא לחומרא, וכגון שהיה במיחם כמות מים של 60 כוסות והוא הוסיף עוד כוס מים אחת, שלאחר שיצרוך 60 כוסות, יהיה אסור לו להשתמש בכוס ה-61, מאחר וכוס זו באה לו רק על ידי החילול שבת, אך אם היינו מגדירים את איסור 'מעשה שבת' כמאכולות אסורות, היינו אומרים הכוס בטלה ברוב (וגם רוב של פי שישים יש כאן) וגם הכוס ה-61 תהיה מותרת ודו"ק (ומשום דשיל"מ לא שייך כמבואר לעיל שהאיסור נולד בתערובת) ועיין בספר ארחות שבת שם הערה פ"ז.

סיפור לשבת

צביעות וחוסר אמת

הרב ארז משה דורון שליט"א הוא מהדמויות הבולטות בחסידות ברסלב והוא מוכר, בין היתר, מספריו ומאמריו הרבים בנושאי חסידות

הרב ארז שלום,

שמי אהרון. נולדתי בבית חרדי. מגיל צעיר היו לי שאלות ותהיות שלא קיבלו מענה. הופתעתי שוב ושוב לגלות, שאנשים שאמורים להיות מורמים מעם מונעים בעצם מאינטרסים נמוכים של כבוד וכסף ושאר תאוות, כמו כל אחד מהמון העם.

וכל זה מטויח היטב בצביעות וצדקנות.

לאור חקירות והרשעות של רבנים בעת האחרונה נשבר בי משהו. מצבי הרוחני בשפל המדרגה. אני קרוב לפריקת עול. מבולבל ומיואש. לא יודע מאיפה לקחת כוח להמשיך. לא יודע כבר במה ראוי להאמין.

התורה נשארת אמת מקודשת גם אם רבים מנושאיה או המתיימרים לדבר בשמה מחללים את כבודה. הקדוש ברוך הוא נשאר עצם הטוב, גם אם רבים בעולמו בוחרים ברע. כל מה שקורה סביבי איננו סיבה לבחירה שלי. רק אני הוא הסיבה לבחירה שלי.

אח יקר,

אני מעריך את העובדה שמצאת כוח לכתוב לי, למרות הקושי הכל כך מובן שיש לך לתת אמון.

אני יכול להבין את ההרגשה הקשה שלך לגבי בעלי סמכות תורנית ולגבי מי שאמור לייצג את העולם הקדוש והטהור של התורה. מר מאד לגלות עד כמה השקר שולט בכיפה, ומובן לגמרי עד כמה העובדה הזאת יכולה להחליש ואפילו לגרום לאדם לאבד כל אמון בנציגי התורה.

האכזבה הגדולה שאתה חש, ההפתעה, הרגשת הבגידה וההונאה, הכעס הגדול והמוצדק על העוול והשקר, אין ספק שבכוח הרגשות הקשים האלה לגרום לפריקת עול ולהתרחקות מוחלטת.

אתה מציין את כל זה כסיבה למצב הרוחני הירוד שלך. נכון שזה מאד מחליש ומעורר יאוש, אבל אף על פי כן זה לא באמת סיבה לייאוש ולפריקת עול.

כמי שמתנסה באותן קושיות, כמו כל אדם מרגיש, עם עיניים שרואות מה קורה מסביב, הרשה לי לשתף אותך בתשובות שאני נותן לעצמי. אולי הן יעזרו גם לך.

התורה נשארת אמת מקודשת גם אם רבים מנושאיה או המתיימרים לדבר בשמה מחללים את כבודה. הקדוש ברוך הוא נשאר עצם הטוב, גם אם רבים בעולמו בוחרים ברע. ויש ויש עוד רבים וטובים, שראויים לכתרה של תורה ומה שיוצא מפיהם כיוצא מפי הגבורה.

בשורה התחתונה - כל מה שקורה סביבי איננו סיבה לבחירה שלי. רק אני הוא הסיבה לבחירה שלי. ואני - רוצה לבחור בטוב. למען עצמי, למען חיי, למען התלויים בי והזקוקים לי, אשתי וילדי.

זה מה שאני עונה לעצמי כאשר השאלות המרות שאתה מתאר פוגשות אותי. בוחר להאמין. –אני

ואמונה היא בחירה בין חיים של כלום, של טירוף והפקרות וריקנות שיכולה להתמלא רק בחומרי טעם וצבע מסרטנים, לבין חיים של עדינות נפש, ותכלית, והכנעה, וניקוי.

כל אדם בעולם הזה עובר קשיים והתמודדויות. שום דבר שעובר עלינו הוא לא במקרה. לכל יש תכלית. בזה אנו מאמינים בכל ליבנו. וזה הדבר היחיד שנותן טעם ומשמעות למה שאנחנו עוברים, וכוח להתמודד ולא להתייאש. גם מה שקרה לך קרה בהשגחה פרטית.

לחיות כיהודי רק בתנאי שהדברים יתנהלו כמו שאני מבין זה קטן ומשפיל את צלם האלוקים שלי. אנחנו לא מעמידים את הקדוש ברוך הוא למבחן. יותר מידי פעמים כבר עשינו את זה בכל הגלגולים.

הוא מעמיד אותנו במבחן. והמבחן שלו אינו אכזרי אלא מלא חסד ורחמים.

לבחור בטוב כי הוא טוב. באמת כי היא אמת. בלי תנאים.

השקר הגדול שמציף את העולם מכריח את כל אחד לקבל החלטה: להתייאש או להאמין בטוב בכל מחיר.

אף אחד לא יכול לפעול יותר באופן אוטומטי.

שום דבר לא יכול להיות יותר מובן מאליו.

כבר אי אפשר יותר לנהל חיי תורה וקדושה רק בגלל סיסמאות או בגלל לחץ חברתי.

המשך בעמוד הבא...

כל אחד מובל אל הרגע שבו הוא חייב לענות בעצמו על השאלות הכי פשוטות:

מה אני באמת?

מה אני רוצה?

למה אני רוצה להקדיש את חיי?

על מה אני הולך להילחם, יהיה מה שיהיה?

על מה אני לא הולך לוותר בשם אופן?

אם תמצא בתוכך את התשובות לשאלות האלה, השאלות האחרות כבר לא יהוו מכשול.

אני לא באתי לפה פעם ראשונה. כבר הייתי כאן אלפי פעמים. וברוא עולם נתן לי הזדמנות לתקן את מה שקלקלתי בכל הגלגולים הקודמים שלי. המעשים הרעים שלי גרמו הסתרה. הסתרה של הטוב והצדק והיושר האלוקי.

עכשיו הגעתי לעולם שההסתרה בו עצומה. הכל נראה ההיפך הגמור מטוב, מצדק ומיושר. אבל אני רוצה לצאת מפה מתוקן. אני לא רוצה לחזור לכאן יותר. אני רוצה לעשות את העבודה שלי הפעם כמו שצריך.

עם כל הכאב על הרע אני בוחר להיות טוב. עם כל המרירות על העוול אני בוחר להיות ישר. עם כל השריפה מול השקר אני אעשה הכל כדי להישאר אמיתי. למרות הזוהמה המתפשטת בכל מקום אני בוחר להיות טהור. גם אם לא יוותר בעולם הזה אדם אחר חוץ ממני שרוצה לשרת את הטוב, אני אמשיך לרצות ולשרת אותו.

עוד מעט, כמו כולם, אני אחזור לעולם האמת, ואני יודע ששם לא אוכל להשתמש בתירוץ של כמה היו כולם גרועים סביבי. כי שם ישאלו אותי: אבל מה איתך? מה אתה?

ואני רוצה לעשות הכל כדי שתהיה לי תשובה כנה לתת להם.

ארז משה דורון

שביבים / שאול שיף

רגשות אשמה של הורים

/ הרב יחיאל פליסקין*

א. הקדמה

הורים רבים לבני נוער מתבגרים, חשים נקיפות מצפון על טעויות חינוכיות שעשו בעבר. והדבר שכיח בעיקר במקרים בהם הילדים נטו מן הדרך ונפלו ברוחניות, או כשההורים באים ללמוד עוד על חינוך, ואז מתברר להם כי טעו טעויות חינוכיות, שגרמו [לכאורה] לתוצאות שליליות לנפש הילד.

ההורים עלולים להתהלך יומם ולילה במחשבות כמו: "אולי הענשנו אותו מדי הרבה, ואולי להיפך היינו מדי רכים עמו, שמא היה עלי להוריד מלימודי ומעבודתי וללמוד עמו מדי יום, ואפשר אם היינו מקשיבים למלמד מכיתה ד' שחשד כי יש לו הפרעת קשב אזי היה הכל אחרת"...

ולפעמים ההורים עצמם די שלמים עם עצמם, אלא שהם שומעים מהסביבה מסרים שליליים, באופן ישיר או עקיף. כמו אותו אב לבן מתמודד, שקרוב משפחתו הטיף לו 'מוסר': "מה שמחכה לך בגיהנם בגלל הילדים שלך, אין לתאר"...

ובכן, על ההורים לרכוש גישה תורנית ראויה כלפי הנושא, באופן שיתן להם כח להתגונן גם מהמחשבות השליליות של עצמם, וגם מדיבורים שליליים הנשמעים מן החוץ.

ומדוע? כי נקיפות מצפון מסוג זה, הם דבר מסוכן והרסני, שעלול להרוס את חיי ההורים, וממילא להזיק לכל המשפחה.

כי כדי להתמודד עם אתגרי החיים, צריכים דוקא רוח של שמחה וגבורה, כמו שכתב בספר התניא (חלק א' פרק כו): "כמו שנצחון לנצח דבר גשמי כגון שני אנשים המתאבקים זה עם זה להפיל זה את זה. הנה אם האחד הוא בעצלות וכבדות ינוצח בקל ויפול גם אם הוא גבור יותר מחבירו ככה ממש בנצחון היצר אי אפשר לנצחו בעצלות וכבדות הנמשכות מעצבות וטמטום הלב כאבן, כי אם בזריזות הנמשכת משמחה ופתיחת הלב וטהרתו מכל נדנוד דאגה ועצב בעולם".

ב. לא תמיד האשמה בהורים

ראשית יש לדעת, כי גם לאנשים גדולים מאד היו בנים שלא הלכו בדרכם, החל מאברהם אבינו, יצחק אבינו, דוד המלך, וכלה בגדולי ישראל שבדורותינו, הרבה פעמים שלא באשמתם, אלא בגלל בחירתם האישית של הילדים, או מגזירת שמים.

יתכן שהדוגמא הבולטת ביותר לכך היא, חזקיהו מלך יהודה, שהיה צדיק גדול, אך חשש מלישא אשה, משום שנאמר לו ברוח הקודש שיוולדו לו בנים רשעים, ולבסוף כשנשא אשה על פי ציווי ה', נולד ממנו מנשה מלך יהודה, שחטא והחטיא את הרבים, עד שנחלקו רבותינו אם יש לו חלק לעולם הבא. הדבר ברור לחלוטין שלא היה זה באשמת האב הצדיק (עפ"י גמרא מסכת ברכות דף י., וסנהדרין דף צ.).

הגראי"ל שטיינמן זצ"ל נהג לומר, כי מה שיש היום הרבה בעיות עם ילדים, זה מסוד ה' ומ'כבשי דרחמנא', גם 'גלגולים' וכדומה[1], והדבר קורה גם לאנשים גדולים ממש, וזה מהנסתרות לה' אלוקינו, ואכן לפעמים זה בא גם מחמת ליקויים בחינוך שלא היה בסדר, אבל בדרך כלל אין לדעת את הסיבה (ע"פ 'מאחורי הפרגוד' עמ' 326).

וכן מוסר הרה"ג ר' אהרן בן פורת שליט"א, משגיח ישיבת מחנה ישראל, בשם הגאון רבי ישראל יעקב פישר זצ"ל, ראב"ד העדה החרדית, שלפעמים הבן הנושר זו גזירה משמים (עלון 'אור עליון' גליון 73).

בחלק מהמקרים, הרקע להאשמה העצמית הוא ההשוואות לאחרים; "מדוע לא יכלתי לגדל אותו כמו בן השכנים המוצלח?".

אולם בהרבה מקרים, נתוני הפתיחה של הבן המתמודד שונים מחבריו הרגילים. הרבה מהנערים המתמודדים נולדו עם אופי מאתגר, כגון הפרעת קשב, ליקויי למידה, נטיה טבעית לנהנתנות או לכוחניות, וכד'. ומכאן התגלגלו ובאו הקשיים בהמשך הדרך. ובכן, כמה לא נכון לעשות השוואות בינם לבין ילדים אחרים שנולדו עם מזג אחר ואופי נח יותר.

ולהיפך, עלינו לחשוב על כך שהקב"ה חיפש משפחה להוריד דרכה את הילד הזה לעולם, ומצא אותנו כי ידע שיש לנו כוחות לטפל בו.

וגם אם אכן נעשו טעויות על ידי ההורים, לא תמיד היה הדבר בשליטתם וביכלתם. וכפי שהתבטא הגראי"ל שטיינמן זצ"ל: לפעמים המצב עם הילד כבר כמעט שלא בשליטתם של ההורים, כי הילד כל כך הרבה הציק להם, עד שטעו, ויצאו משיקול דעתם ואיבדו שליטה, באונס או בשוגג, ועתה סובלים מבניהם ומיטלטלים איתם ביגונות, ה' יושיעם ('מאחורי הפרגוד' עמ' 316).

זאת ועוד: הרבה פעמים בחינוך הננו בבחינת "חכמים לאחר מעשה". כלומר, עכשיו אחרי שרואים את התוצאות, אנו מסיקים כי בשנים המוקדמות היינו צריכים לנהוג אחרת. אבל בשעת מעשה, האם מישהו יכל להגיד זאת בוודאות? האמת הברורה היא, שאין שיטה אחידה ומוחלטת בחינוך ילדים! **כמעט כל הורה בעולם, טועה בחינוך ילדיו**, ברב או במעט, ואין הקב"ה בא לאדם בתביעה על דבר שלא היתה לו דרך לדעת.

ולא זו בלבד, אלא שהקב"ה אף **נותן להורים שכר על הטעויות החינוויות שעשו**, כמו על המצוות! כפי המבואר בספר חסידים לרבינו יהודה החסיד: אדם שמחשב לעשות מצוה, והיא אינה מצוה אלא עבירה, ועשאה כי לא היה לו ממי לשאול, מקבל שכר, כבנות לוט[2] (ספר חסידים, סי' תרמה).

יתכן שתתעורר השאלה: אף אם אכן אין ההורים אשמים במה שקרה, והקב"ה סולח ומוחל להם על הכל, אבל מדוע נאלץ הילד המסכן לסבול מכל הטעויות הללו.

והתשובה היא, כי אלו הם נתוני החיים שהועידו לילד הזה משמים, שיעשו עמו כך וכך טעויות. זהו הנסיון והאתגר המיוחד שתכנן עבורו הקב"ה, והוא יצטרך להתמודד ולתקן את עצמו.

ג. גם מעשים התלויים בבחירתנו - הם משמים

דיברנו עד עתה על מקרים בהם אין הדבר באשמת ההורים. כעת נעבור למקרים בהם ההורים כן אשמים, ונסביר כי גם אז, הכל משמים.

כל יהודי מאמין יודע כי אחד מיסודות היהדות הוא, שיש לכל אדם בחירה חופשית בין טוב לרע, וכמאמר הכתוב הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים לְמַעַן תִּחְיֶה אַתָּה וְזַרְעֶךָ (דברים ל, יט).

אבל! בספרים הקדושים[3] מוסבר, כי הבחירה ה"חופשית" איננה חופשית לגמרי, אלא אם הקב"ה רואה שאדם עומד לבחור ברע, באופן כזה שלא יהיה לו תיקון, או באופן שלא יצא מזה כבוד שמים בשום צורה, הקב"ה לא מאפשר את הבחירה הזו! וממילא **כל מצב שאדם נקלע אליו בחיים**, אפילו אם הדבר נובע מבחירתו הרעה - הוא בודאי במסגרת עבודת ה' של אדם זה, וחייב להיות שיש תיקון למצב, וחייבת להיות נקודה מסוימת של כבוד שמים שאפשר להפיק דוקא מהמצב הזה. אחרת לא היה הקב"ה מאפשר את המצב הזה.

ואמנם, בודאי היה עדיף שהאדם יבחר מראש בבחירה הטובה, שאז היה מגיע מהר יותר ופשוט יותר ל'כבוד שמים', אבל גם אם האדם בחר ברע, שאז המסלול שלו נהיה יותר מורכב ומפותל, עדיין הוא יכול בסופו של דבר להגיע לנקודה של 'כבוד שמים'.

ניתן להמשיל את הדבר, למכשיר ה"וויז". כאשר נהג צריך להגיע ליעד מסוים, והמכשיר מורה לו "בעוד 05 מטרים פנה ימינה", אזי אם הוא יפנה ימינה - הרי טוב מאד, ואם יטעה ויפנה שמאלה, אזי המכשיר יצטרך לכוון אותו לעוד כמה סיבובים ארוכים עד שלבסוף יגיע לאותו יעד. גם אם הנהג יעשה שבעים טעויות, ויגיע באשמתו לבאר שבע במקום לחיפה, עדיין יהיה למכשיר דרך להחזיר אותו אל היעד, אם כי זה יהיה מורכב יותר, מאוחר יותר, ויקר יותר. והנמשל מובן, כאמור לעיל.

הר"ר משה רייכמן ז"ל, היה מעשירי העולם [הונו נאמד בכ-10 מיליארד דולר], ומגדולי תומכי עולם התורה, עד שהגרא"מ שך זצ"ל אמר לו כי הוא מקנא בעולם הבא שלו. אולם בשלב מסוים הוא עשה מספר טעויות כלכליות, שבעקבותיהן נפלו עסקיו לבירא עמיקתא, והוא איבד יותר מ-99 אחוז מכספו. בחסדי שמים לאחר מספר שנים התאושש כלכלית, בזכות צדקותיו הרבות. פעם אמר ר' משה להגאון רבי חיים גריינמן זצ"ל, כי הוא מרגיש לפעמים קושי בגלל שעשה טעויות, שהיה צריך לדעת עליהן מבעוד מועד, מהלכים שאם אנשים אחרים היו שואלים אותו לגביהם, היה ממליץ להם להימנע מעשייתם. ורבי חיים זצ"ל השיב לו, כי כשם שמי שמצליח בעסקים וחושב שכוחו ועוצם ידו עשו לו את החיל זה, הוא אפיקורס, כך גם **מי שנכשל בעסקים, וחושב שזה קרה בגללו, זו אותה כפירה!** ונחה רוחו... (יתד נאמן, מוסף ערב סוכות תשע"ו)[4].

ד. נקיפות מצפון - כמה? ומתי?

ביארנו עד עתה כמה אופנים של לימוד זכות על ההורים, עפ"י גדולי ישראל. אמנם מצד שני, בודאי שאדם צריך גם לקחת אחריות על מעשיו, לחוש נקיפות מצפון על חטאיו, להתחרט על טעויות שעשה, לעשות חשבון נפש, לחזור בתשובה על כך, ולהתבונן מה אפשר לתקן.

ברם יש לדון, מהי הפרופורציה הנכונה? עד כמה מוטל על האדם לשפוט את עצמו ברותחין, ועד כמה מוטל עליו לדון את עצמו לכף זכות? הנטיה הטבעית של בני האדם, ובפרט אנשים עובדי ה' ובעלי מודעות עצמית גבוהה, היא לייסר את עצמם ללא רחמים על חטאיהם וטעויותיהם. ברם גישה זו מובילה בסופו של דבר להרס

פנימי, הן ברובד הרוחני, הן ברובד הנפשי, והן בבריאות הגוף.

הגישה הנכונה היא, כפי שנוכל ללמוד מהעדות דלהלן:

סיפר תלמיד חכם אחד: זכורני בהיותי כבן שבע עשרה-שמונה עשרה, באחד מביקורי אצל מו"ר מרן הגאון רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל, וכדרכו היה מחזקני בשיחת חיזוק קצרה, אמר לי אז שיחה שלמה בנושא ואמר לי אף לרשום זאת למען יעמדו ימים רבים. כותרת השיחה היתה: להסתובב עם הרגשת חוסר שביעות רצון זה הדבר הכי גרוע בעולם. והסביר שנכון **שצריך זמנים של חשבון הנפש וביקורת עצמית ולחדד שאיפות נעלות**, זה לזמנים מיוחדים, מידי פעם, אבל **ההתנהלות היום יומית... צריך להיות תמיד בשביעות רצון** (מכתב מת"ח א' שליט"א בסוף ספר בעצתך תנחני, ח"ב).

ולנידוננו, החשיבה הקבועה והיומיומית שלנו כהורים כלפי עצמנו, צריכה להיות חיובית. לחזור ולשנן את כל ההסברים מדוע חלק גדול מהטעויות אינן באשמתנו, וגם החלק שכן באשמתנו גם הוא רצון ה'. ואילו בזמן מסוים שנקציב לכך, לא יותר מ-30-15 דקות ביום, נעסוק בביקורת עצמית, בחרטה על העבר וקבלה לעתיד. כך נחיה חיים מאושרים לפי רצון ה'.

ומהו הזמן הנכון לחוש נקיפות מצפון?

יש לאדם נטייה טבעית לחוש חרטות ונקיפות מצפון בעיקר בזמנים של חולשת הנפש, של קטנות המוחין. אולם בזמנים כאלו, נקיפות המצפון גורמות לעצבות ושברון לב, ואינן מובילות לתוצאות טובות. ולכן, יש לשמור את נקיפות המצפון אך ורק לזמנים של חוזק נפשי, ואילו בזמני חולשה יש להתייחס לנקיפות המצפון כאל 'מחשבות אסורות' ולגרשם בתקיפות מן המח והלב, ולהתעקש לחשוב אז רק מחשבות מעודדות ומשמחות.

כפי שכתב האדמו"ר בעל בית אברהם מסלאנים זצ"ל, במכתב להורים שבנם נפטר ל"ע: והכל בהשגחה פרטית, ואין להרהר, ויש בזה דברים בגו, שאפילו להתרעם על עצמו ולומר כי מעשיו גרמו, כי על זה יש זמן אחר. ודוקא בעת גדלות המוחין, או אז יכנע לבבו הערל, כי מה אני ומה מעשי וכו' וכו'. אבל בעת הקטנות אין להרהר כלום... על כן ידידי עליך ועל בני ביתך להתחזק איש לאחיו, ויאמר חזק חזק ובטח אל ה'. ותשמרו בריאותכם ולהסיר הדאגה מלב ומוח (בית אברהם, מכתבים, כו).

ויש הורים הסבורים, כי אמנם כן הוא שזו גזירה משמים, אך זה הגיע להם ההורים כעונש על חטאיהם, ושוב מייסרות נקיפות המצפון עד להחריד.

אולם, רבותינו מעניקים לנו זוית ראיה מחודשת גם בנושא זה.

הגה"צ רבי חיים פרידלנדר זצ"ל, משגיח ישיבת פוניבז' ובעל 'שפתי חיים', דרש בפני הורים לילדים פגועי מח: הורה שיש לו ילד מיוחד, מותר לו לחשוב אולי זהו עונש עבורו, אך מאידך גם אם זה עונש, תפקידו להופכו לאתגר בעבודת ה' שיהיו יסורים של אהבה, אין השי"ת נותן עונש בתור נקמה אלא בתור אתגר לעבודת ה', וצריך לנצל את העונש באהבה לצורך עליה בעבודת השם (עפ"י מסילות חיים בחינוך, ח"ב פרק ב').

ה. שירת דוד המלך, והלקח עבורנו

מעשה באב אחד שהצטער מאד על מצבו הרוחני של בנו, ותלה את כל האשמה בו עצמו, בחטאיו של האב שכעונש עליהם קיבל בן כזה. ביקשתי מידידו להעביר לו מסר, כי גם אם הבן שלך יצא כך בגלל העברות שלך, עדיין עליך לשיר שירה!

והסברתי, דוד המלך ע"ה כשנכשל בחטא בת שבע, נענש בשבע עונשים קשים (עפ"י הגמרא יומא כב:, סנהדרין קז.):

א] בנו הראשון שנולד מבת שבע, מת.

ב] מעשה אמנון ותמר.

ג] הריגת אמנון על ידי אבשלום.

ד] מרד אבשלום.

ה] נצטרע ששה חדשים.

ו] נסתלקה הימנו שכינה.

ז] פירשו ממנו סנהדרין.

והנה למרבה הפלא, מוצאים אנו את דוד המלך, לאורך כל הדרך, שר שירים לקב"ה על כל מצב ומצב.

בשעה שנתן הנביא הוכיחו והודיעו על העונשים - לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד בְּבוֹא אֵלָיו נָתָן הַנָּבִיא וגו' (תהלים נא, א-ב).

בשעה שמת בנו הראשון - לַמְנַצֵּחַ עַל מוּת לַבֵּן וגו' (תהלים ט, לפי מדרש שוחר טוב שם).

בשעה שמרד בו אבשלום - מִזְמוֹר לְדָוִד בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם בְּנוֹ (תהלים ג, א).

בשעה שנצטרע - תְּחַטְּאֵנִי בְאֵזוֹב וְאֶטְהָר תְּכַבְּסֵנִי וּמִשֶּׁלֶג אַלְבִּין (תהלים נא, ט, ע"פ גמ' סנהדרין קז.).

כשנסתלקה הימנו שכינה - הָשִׁיבָה לִּי שְׂשׂוֹן יִשְׁעֶךָ וְרוּחַ נְדִיבָה תִסְמְכֵנִי (תהלים נא, יד., ע"פ גמ' סנהדרין קז.).

כשפירשו ממנו סנהדרין - יָשׁוּבוּ לִי יְרֵאֶיךָ וְיֹדְעֵי עֵדֹתֶיךָ (תהלים קיט, עט, ע"פ גמ' סנהדרין קז.).

השירים האלו נאמרו ברוח הקודש, מתוך דבקות עילאית, בבכי מהול בשמחה - שהרי אין נבואה שורה אלא מתוך שמחה (רמב"ם יסודי התורה ז, ח) - והפכו לחלק בלתי נפרד מספר התחינה והדמעה של כלל ישראל.

ללמד לדורות עולם, כי אין מצב בעולם שמופקע משירה ותהילה להשי"ת, אלא שבכל פעם השירה משתנה לפי המצב.

יש אלפי ורבבות סוגי שירה: יש שירה של הודיה; ויש שירה של השלמה; יש שירה של בקשה; ויש שירה של תשובה; יש שירה של הבנה; ויש שירה של שאלה.

כל יהודי יכול לאחוז בדרכו של דוד המלך!

לכל אדם יש שירה משלו; לכל קטע בתורה יש שירה משלו (עי' בגמ' מגילה לב.); לכל בעל חי יש שירה משלו; לכל עשב יש שירה משלו.

בכל מצב אליו נקלע האדם בחיים, אפילו המצב הכי ירוד, ואפילו אם זה היה באשמתו, הקב"ה מצפה מהאדם שידבר איתו, שיודה על המצב, שיבקש להבין מה הקב"ה מצפה ממנו בשעה זו, ויתפלל לישועה והצלחה, וזוהי השירה המיוחדת שמתאימה למצב זה דווקא.

* מהכוכבים הזוהרים בתחום החינוך והוא לפה להורים רבים

1 - יתכן שכוונת הגראי"ל זצ"ל למה שכתב רבינו חיים ויטאל זצ"ל בשם האר"י הקדוש: ומי שנתגלגל על שעבר איזו עבירה בגלגול הקודם, זה יחטא בודאי (שער הגלגולים הקדמה י"ו דף יז ע"א, ובהקדמה יא דף יג ע"ב).
כלומר, שאם אדם בא לעולם כדי לתקן עבירה מסוימת שנכשל בה במיוחד בגלגול הקודם, הרי שבתחילת חייו הוא בודאי יחטא באותו חטא, והתפקיד שלו יהיה לשוב בתשובה ולתקן את אותו החטא.

2 - בנות לוט עשו מעשה עבירה, אך חשבו בתמימות ומחוסר ידע, שזו היתה מצוה, והגמרא אומרת (בבא קמא דף לח.) שהדבר נחשב ל'דבר מצוה' והקב"ה נתן להן שכר על כך, שיצאו מהן מלכים.

3 - זהו יסוד עמוק ופנימי הנקרא "הנהגת היחוד", ומבואר בדעת תבונות לרמח"ל סעיף לו, מט, רסיסי לילה לרבי צדוק הכהן אות כח, שפת אמת שמיני תרנ"ז, ועוד.

וכן בספר אור רש"ז לה'סבא מקלם' (דברים עמ' מ): והנה הנהגת שכר ועונש, אי אפשר להיות אם לא שיותן הבחירה לאדם כמובן, והבחירה אי אפשר להיות, אם לא שיראה לאדם שיש יכולת בידו לעשות כחפצו... וניתן היכולת בידי הנבראים, כל אחד לפי מדרגתו, ויכולתו של הקב"ה נסתתר ונתלבש תוך יכולת הנבראים, עד שנראה כאילו ח"ו אין היכולת ביד הקב"ה כי אם בידי הנבראים... **אבל רצה הקב"ה שגם תהיה הבחירה ביד האדם, בכל זאת לא יצא האדם מכוונת המרכז, והיינו כמו קלקול על מנת לתקן.**

4 - כשם שהיסוד הנ"ל נכון לגבי המעשים שלנו, הוא נכון בודאי גם לגבי המעשים של הילדים המתבגרים שלנו. והיסוד הזה מרגיע ומעודד! מכיון שכל עוד ההורה חושב שהילד אכן "בוחר חופשי" בכל מה שירצה, אזי הפחד שלו עולה לשחקים, ואין לו מנוחה, במחשבה "מי יודע במה עוד הוא ירצה לבחור?"...

אבל ברגע שאנו נאמין ונפנים את האמונה הברורה שיש יד מכוונת לכל יהודי, שמאפשרת לו לבחור רק במסגרת התכנית של עבודת ה' הפרטית שלו, ומכוונת אותו בעדינות באופן בלתי נראה לכיוונים הנכונים, נוכל לנשום לרווחה, ולסמוך בעינים עצומות על הקב"ה, שהוא יודע בודאות להיכן הוא מוביל את ילדינו.

לתת אקמול לתינוק לפני ברית מילה

/ הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

בפרשתנו פרשת וישלח (ל"ד, ט"ו) כתוב: אַךְ בְּזֹאת נֵאוֹת לָכֶם אִם תִּהְיוּ כָמֹנוּ לְהִמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר.

הסתפקתי, האם ראוי לתת אקמול לתינוק לפני הברית מילה, שלא ירגיש כל כך צער במילה, או לא

והגאון הנפלא, המוהל, רבי אהרן הכהן קוליק שליט"א, מח"ס מראה כהן, כתב לי וזה לשונו: כתב בהגהות ר' אליהו גוטמאכער שבת קל ע"א תוס' בד"ה שש, בשם ספר עוללות אפרים סי' תטו, וז"ל, "שכל חולה המתפלל בתפילה עבור הנימול יכוין "חנני ה' כי אומלל אני" - שאני נימול. וגם יכוין כל אדם על צרותיו בעת בכי הנימול מייסורי המילה, שקול זה עולה בלי מונע מכל קליפה, שיכלל גם תפילתו, על זה נאמר כי שמע ה' קול בכיי, כלומר, בכי הילד הנימול, שמע ה' תחינתי, ה' תפילתי יקח, והיא עצה נפלאה". עכ"ל.

הנה כתב בספר כורת הברית סי' רסא בנחל ברית אות ד, כתב, וז"ל, "ומעשה היה בגדול הנימול שרצו הרופאים להשקותו משקה השינה כדי דכשישן לא ירגיש בצער המילה, ולא רצה כדי שיהיה לפום צערא אגרא מצד חסידות. ואמרתי שגם מצד הדין יש קפידא למולו כשהוא ער דוקא, דמצות צריכות כוונה עיין סי' רסד ס"ק ה, וגם מצד הברכה עיין רסה ס"ק ה, ועיין רסב ס"ק ח (דף מ ע"א ד"ה במלחמות ארי) דע"פ סכנה לא ימולו התינוק כשהוא ישן ואולי יש לחלק מקטן לגדול, או בין שינה טבעית לשינה כזאת", עכ"ל.

ואף אם מרדים רק את האבר עצמו, והנימול נשאר ער ואין את חיסרון הכונה כתב בשו"ת אמרי יושר ח"ב סי' קמ אות ג, שענין הסם היה כבר ידוע לחז"ל כדאמרינן בב"ק פה ע"א, שאפשר לקטוע ידו בסם שלא ירגיש צער, ומסתמא גם הסם לצנן הבשר היה ידוע, ואעפ"כ לא מצינו בשום מקום שמלו ע"י סם, וכיון שעד עכשיו לא נהגו בזה ולא ראינו זאת מעולם, ועיין ביו"ד סי' רסד ס"ב, בכל מוהלין בצור ובזכוכית ובכל דבר הכורת, ומשמע בסם לא, וכיון דעד עכשיו לא נהגו כן ולא ראינו זאת מעולם נראה דהוי קי"ל לחז"ל דהמילה צריכה להיות ע"י צער דווקא, ולא ראינו בכה"ג הוי ראיה דקי"ל לחז"ל שהמילה צריכה להיות ע"י צער. וכמ"ש בב"ר פ' מז סי' ט, 'נימול אברהם', מל אברהם אין כתיב כאן אלא נימול אברהם וכו', אלא הרגיש ונצטער כדי שיכפיל הקדוש ברוך הוא שכרו. נמצא שתחילת מצות מילה היה דוקא ע"י צער. ולכן ח"ו לחדש חדשות שלא נהגו בהם מעולם. וכ"כ בשו"ת אפרקסתא דעניא ח"ג יו"ד סי' קפח, ועוד ציין דהוא שבחן של ישראל דמקבלי עלייהו צער המילה באהבה כמו שדרשו גיטין נז ע"ב, כי עליך הורגנו כל היום, זו המילה. וכן ב"ר פ' נט סי' ח, שים נא ידך תחת ירכי, אמר ר' ברכיה לפי שנתנה להם בצער לפיכך היא חביבה ואין נשבעין אלא בה. הרי מוכח להדיא דמשום שבאה המילה בצער, חשובה כחפץ קדושה כס"ת ותפילין, להיות נשבע בנקיטת חפץ. ודוק בלשונו של ר' ברכיה שלא אמר לפי שבאה בצער אלא אמר לפי שנתנה בצער, זאת אומרת דכונת המצוה ב"ה בתתו לו מצוה זו, שתהיה בהרגשת צער. ועוד דהרי חזינן כמה חיישו חז"ל לצערא דינוקא, דאיתא בכתובות ח סע"א "רב חביבא איקלע לבי מהולא בריך שהשמחה במעונו. ולית הלכתא כוותיה, משום דטרידי דאית ליה צערא לינוקא. הרי דסילקו שהשמחה במעונו משום צערא דינוקא, והרי כל רז לא אניס להו לחז"ל, ובודאי היו יכולים להמציא סם וכיו"ב לבטל הצער, כ"ש אי הוי ביה ח"ו חשש סכנה.

וכ"כ בשו"ת ציץ אליעזר ח"כ סי' עג, דאין להתיר מריחת משחה של חומר מרדים ע"ג האבר לפני הברית, פרט למקרים מיוחדים, כגון, מי שמתו אחיו מחמת מילה כמש"כ בשו"ת ארץ צבי (פראמער) סי' נו, שיש למוהלו ע"י סם דוקא. וכגון אם המסכמת למול את בנה בתנאי שהרופא ישתמש באמצעות סם כמש"כ בשו"ת מערכי לב סי' נג (וציין ששו"ת שרידי אש ח"ג סי' צו, לא ראה את השורות האחרונות של הבעל מערכי לב).

וכ"כ בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"ד סי' מ אות ב, בתחילת תשובות הביא את דברי הרה"ג ר' שלמה זלמן אויערבך זצ"ל שלמעשה נזהרים מלשנות מן המנהג אפילו בדבר שאין בה עדיפות עצם המצוה, וע"כ אין עושין תרדמה לתינוק שלא יצטער התינוק, והוא מפני שאין רוצים לעשות שום שינוי במצוה גדולה זו אף שלכאורה ליכא שום חשש, בדליכא הכרח. ואולם כתב האגרו"מ, "אבל ידע נא כתר"ה שמה שאין עושין תרדמה לתינוק הוא משום שלא טוב כלל סמי התרדמה לתינוקות, ואף לא לגדולים. אך לגדולים נותנים סמי תרדמה מפני רצונם, שעדיפא להו עשיית התרדמה מהצער הגדול שיהיה לו לחתוך בשרו בלא תרדמה. אבל לקטנים עושים כפי היותר עדיף להם לבריאותם. ואף כשיש צורך לקטן כזה, דצריכים לעשות איזה ניתוח שיש לחוש שיבכה בקול גדול שיטריד בזה את הרופא שיוכל להתעלם עי"ז במלאכתו בעשיית הניתוח, צריכין ליתן סמי

תרדמה. אבל בלא זה אין נותנין סמי תרדמה, שאין זה דבר טוב לרפואת האדם. ולכן אין נותנים סמי תרדמה לעשיית מילה דקטן. ולא מצד שיש איזה חששות בדין לקיום המצוה, ואף לא לסודות המצוה, כשלא ידעינן משום תקלה ומשום חשש. דעיקר דבר המצוה ואף הסודות ידועים לחכמי הדור".

וכ"כ בשו"ת תשובות והנהגות ח"א סי' תקצ, וציין שבספר חמדת ישראל לבעל ה"כלי חמדה" על המצוות, מוכיח שגם במילת קטן מקיים הקטן מצות מילה, וע"כ אין להתיר הרדמה כללית אפילו במילת קטן שהוא מתעסק ממש, וכשיש צורך לכך ימול בהרדמה מקומית. ומ"מ בגר גם בהרדמה מקומית נהגו להקל לכל היותר בהרדמה חלקית שעדיין יש לו צער מילה, דהרי ביבמות מז ע"ב, אמרינן בגר דמלין אותו תחלה דאי פריש נפרוש, ופירש הרמב"ן (מובא בט"ז יו"ד סימן רסח סק"ד) שכיון שהמילה קשה מלין תחלה דאי פריש יפרוש, ע"ש, והרי לחז"ל היה ידוע העצה למול ע"י סם שלא ירגיש צער המילה וכמבואר בב"ק דף פ"ה ע"א וברש"י ד"ה בין שכתב וז"ל, "ידו המוכתבת למלך לקוצצה בסם שאין שם צער כלל", ע"ש. ולכן ראוי לקבל גר רק כשמקבל עליו צער מילה, ומ"מ בשעת הדחק נראה פשוט שבדיעבד אפילו בלי צער מילה, אפילו בגדול הוא מהול. ובח"ב סי' תקי, הוסיף לבאר, שאף שבהרדמה מקומית אין לו צער גדול, ועכ"פ רחוק מצער שבמילה רגילה, ואולי בגירות צריך צער שאי פריש נפרוש, ואחד מנסיונות יהדותו היא המילה אם מוכן להצטער, ויש לומר שלכן קבעה תורה מילה לפני טבילה, כדי שיוכיח לפני יהדותו שמוכן לחיי צער, אבל כיון שאין הצער תנאי לגירות, והראיה שבמהול מטיפין ממנו דם ברית שהיא שריטה מעט בציפורן אין צער ממש, (וע"ע בראב"ד פ"ב דמחוסרי כפרה ה"ד) ואעפ"כ נעשה גר, ועוד שבאשה סגי בטבילה להכנס ליהדות, וכיון שאין זה מתנאי גירות ואין יסוד בש"ס לחייב שיהא צריך צער מדינא, [ואף שאמרו ביבמות מז: דמלין קודם הטבילה דאי פריש נפרוש, יש לפרש שיש לחשוש לכתחילה שיסרב מלמול, אבל אין חיוב למול תחלה כדי לבדוק אם מוכן לצער קשה בשביל יהדות], נראה להקל בהרדמה מקומית ויכוין באותה שעה שיעשה גר בכך, אך נכון שלא יהא בלי צער כלל אלא בהרדמה מקומית שיש עדיין צער רק שאינו ככאב המילה ממש, וכן נהגו שמלין בהרדמה מקומית שעדיין יש בה צער.

ונלענ"ד להוכיח דכמו שציינו לעיל שחז"ל ידעו בחכמתם להשתמש בסמי רפואה כדי לשמש כחומר הרדמה, ולא השתמשו בזה, ויתכן משום שבתינוק קטן (ולא גדול) יש צורך שיהיה המילה בצער שע"י מתרפא הרך הנולד טפי כמש"כ בחובת הלבבות שער הבחינה פ"ה, "כי הילד יש לו תועלת בה, כפי מה שאמרו חכמי הרופאים, כי במוחי הילדים ליחה, כשהיא נשארת על ענינה, מחדשת עליהם חדושים רעים, והבכי מתיך הליחה ההיא ממוחיהם וינצלו מרעת מאורעיה". ובודאי שיש לצמצם בצער שלא לצורך.

ואולם בשו"ת יביע אומר ח"ה יו"ד סי' כב, כתב, דאף שבמצות יבום אם נעשתה כשהיה ישן לא קנה כמ"ש השו"ע באה"ע סי' קסו ס"ח, מ"מ במילה גם שנערכת בעודו ישן קיים המצוה, משום שביבום מעשה המצוה מוטלת על היבם, בשונה ממילה שמעשה המצוה תלויה באחרים, ועיי"ש מש"כ דאין חיסרון בשליחות בהיותו ישן, וגם אין חיסרון מצד מצות צריכות כונה. ומה שהוכיח בעל אמרי יושר אין דבריו מחוורים כלל, שהיכן מצא שיש חיוב להצטער במילה, ואם הראשונים סברו וקבלו משום חביבות המצוה, וכמו שעשה אברהם אבינו, מהיכא תיתי לומר שהבא לעשות טצדקי למנוע ממנו צער המילה שנוכל לעכב בידו, וכל כה"ג על המחמיר להביא ראיה ברורה, והאמת יורה דרכו שאין הצער מעכב במילה, שכל שמעשה המילה נעשה כהלכה, מה לנו ולצערו של זה, וע"כ שפיר דמי למול איש גדול (שלא נימול מאיזה סיבה בילדותו), ע"י סם הרדמה, וכן גר הבא להתגייר מותר למולו ע"י סם הרדמה.

ולעניין עצם השאלה בעניין נטילת אקמול לפני הברית שמעתי מפי מוהל מוסמך שאין לקחת אקמול, ולא שאר חומרי משככי כאבים. שאף שגורמים לרוגע ע"י טשטושם, אך גורמים מאידך להמרצת מחזור הדם, אשר יכול להוות סכנה בעת הדימום, וע"כ אין לנוטלם לפני הברית, ולאחר הברית אין סכנה בלקיחתן. (עכ"ל).

* מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

עריכה גרפית - גיל ויין

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדוא"ל: besod@013net.net